

TERORISTICKÉ ÚTOKY ZE STRANY „OSAMĚLÝCH VLKŮ“ NA MĚKKÉ CÍLE „LONE WOLF“ TERRORISM AND SOFT TARGETS

Petra BEŇOVÁ¹, Jan BŘEŇ², Tomáš ZEMAN³

SUMMARY:

This paper discusses definition of the protection of soft targets due to current threats of terrorist attacks. Concurrently, it specifies terrorist activities on soft targets carried out by so-called the "lone wolves". It provides analytical evaluation of basic characteristics of protection soft targets and characteristics of the aforementioned attackers. Terrorism remains alongside organized crime, extremism, ethnic and social conflicts, the integration of immigrants into mainstream society and economic or environmental risks, one of the key security challenges of the contemporary world, which are formulated in Security Strategy of the Czech Republic.

KEYWORDS: civil protection, lone wolf, security, soft targets, terrorism

ÚVOD

V současné době dochází ke zhoršení bezpečnostní situace nejen z pohledu extremismu a terorismu v Evropě, ale přibývá i podobných, nikoliv ideologicky motivovaných, násilných útoků vedených na měkké cíle s cílem zranit přítomné osoby. Jedná se o jevy, jako jsou národnostní a etnické konflikty, náboženská nesnášenlivost, migrace, zvyšování četnosti agresivity apod. [1]. Velkým trendem se v poslední době stávají útoky ze strany tzv. „osamělých vlků“. Potencionální zaútočení „osamělých vlků“ je velmi aktuálním a stále častěji viděným problémem v celém světě.

Měkké cíle čelí široké škále hrozeb různého typu, ať už ze strany jednotlivců nebo různých skupin. Zvyšující se frekvence a intenzita násilných útoků na měkké cíle vede k otázkám týkajících se zabezpečení těchto rizikových míst a ochrany obyvatelstva v nich se nacházejících. Problematika ochrany měkkých cílů byla doposud řešena v rámci Strategie České republiky pro boj proti terorismu. Nově, pod vedením Národní centrály proti organizovanému zločinu, byla založena pracovní skupina určená k metodické

podpoře provozovatelů a vlastníků měkkých cílů a byla vydána metodika Základy ochrany měkkých cílů. K 1. září 2016 byl také vydán Bezpečnostní standard k ochraně jednoho z měkkých cílů – ČSN 79 44 00 Prevence kriminality – řízení bezpečnosti při plánování, realizaci a užívání škol a školských zařízení [1, 2, 3].

1. MĚKKÉ CÍLE A TERORISMUS

Měkké cíle jsou dle terminologického slovníku MV ČR definovány jako „veřejně frekventovaná místa, snadno napadnutelné objekty nebo místa nevojenského charakteru, která nejsou permanentně střežena ozbrojenými složkami nebo jiným způsobem, případně nejsou střežena vůbec. Takováto místa a objekty se vyznačují zejména stálou nebo dočasně vysokou koncentrací osob, symbolickým, kulturním či náboženským významem nebo tvoří významnou součást infrastruktury státu, jejíž narušení má negativní dopad na fungování systému a tím i na společnost“ [4]. Patří sem místa, jako jsou obchodní centra, dopravní uzly, restaurace, zábavní centra, školy aj. Ty mají pro teroristy přímo symbolickou hodnotu. Nejen, že útokem

¹ Petra Beňová, Ing., Katedra krizového řízení, Univerzita obrany, Kounicova 65, 602 00 Brno, tel.: +420 973 443 151, petra.benova@unob.cz.

² Jan Břeň, Ing., Katedra krizového řízení, Univerzita obrany, Kounicova 65, 602 00 Brno, tel.: +420 973 443 151, jan.bren@unob.cz.

³ Tomáš Zeman, Mgr., Ph. D., Katedra krizového řízení, Univerzita obrany, Kounicova 65, 602 00 Brno, tel.: +420 973 442 836, tomas.zeman2@unob.cz.

docílí velkého počtu obětí, ale současně vyvolají pocit strachu a paniky [1].

Terorismus lze chápat jako politicky, nábožensky či jinak ideologicky motivované násilí proti nevinným civilistům. Dle české trestní legislativy je pak definován paragrafem 311 Teroristický útok a paragrafem 312 Teror trestního zákoníku [5].

Problematika teroristických útoků a boje proti nim je řešena v rámci Strategie České republiky pro boj proti terorismu od r. 2013. Tento dokument se mimo jiné zabývá ochranou obyvatelstva, kritické infrastruktury a jiných cílů, potenciálně zranitelných teroristickým útokem. Výzvou dnešní doby je téma ochrany tzv. měkkých cílů, které jsou teroristy nejvíce vyhledávány. V celosvětovém měřítku je stále aktuálnější problematika tzv. osamělých vlků [6].

Z obrázku číslo 1 vyplývá, že nejvíce teroristických útoků je vedeno právě na měkké cíle [7].

2. PROBLEMATIKA „OSAMĚLÝCH VLKŮ“

Kromě útoků teroristických skupin je velmi často viděný fenomén tzv. osamělých vlků. Jedná se o útoky jednotlivců, kteří většinou nenáležejí k žádné teroristické skupině, i když ve většině případů se k nim hlásí. Jejich motivace útočit vzniká v souvislosti s nespokojeností se současnou politicko-společenskou situací, na což se snaží útokem upozornit. Je důležité rozlišit tzv. „osamělého vlka“ a teroristu. Terorista je svou organizací vycvičen a instruován a útok je předem plánovaný. Jeho cílem je dostat se do cílové destinace a začlenit se do její společnosti. Zde se stává „spící buňkou“, která je aktivována předem domluveným vývojem událostí nebo konkrétním signálem [8].

Obrázek 1. Podíl teroristických útoků podle jejich cílů [7]

Na začátek je nejprve důležité objasnit význam slova „osamělý vlk“ v kontextu s problematikou terorismu. V knižních publikacích a na webu lze vyhledat několik definic výše uvedeného pojmu a jejich význam. Ve své podstatě se všechny formulace shodují na jednotném vymezení pojmu „osamělý vlk“ – radikálně orientovaná osoba, která není v přímém kontaktu s jakoukoliv teroristickou skupinou a jejich aktivitami. Aktéři útoků jednají na vlastní pěst a je velmi složité identifikovat jejich cíle, záměry a způsoby provedení útoku. Za současného stavu, má-li zpravodajská

služba eliminovat potencionální útok ze strany teroristické organizace, musí se infiltrovat do její struktury a prostředí, kde lze získat a vyhodnocovat informace. V případě „osamělých vlků“ nelze tento postup uplatit. Jedná se o sólové hráče, kteří plánují ve své hlavě teroristické záměry a nekooperují s ostatními.

Z reálného pohledu v dnešní době existuje minimální efektivní možnost zdokonalení způsobu vedení boje s „osamělými vlky“. Vláda může zpravodajským službám navýšit finanční

prostředky na rozšíření počtu zaměstnanců a nové zpravodajské techniky, ale i tato opatření nemusí efektivně naplnit svůj účel. Ve světě 21. století je možné několika způsoby sledovat podezřelé osoby a jejich aktivity (odposlechy, CCTV systémy, GPS lokalizátory, monitorování PC, atd.). Představa sledování osoby nepřetržitě v rozmezí několika let je téměř nereálná. V neprospěch, už tak komplikované situace, hraje roli skutečnost, že zaútočit může i osoba, na kterou nespadá sebemenší podezření. Nezastupitelnou funkci v boji proti „osamělým vlkům“ zastává veřejnost, která může upozornit na neobvyklé chování a vystupování jedinců ve společnosti. [9]

3. KONCEPT „OSAMĚLÝCH VLKŮ“

Pozornost je rovněž věnována základním znakům konceptu „osamělých vlků“. Jedná se o komplexní princip pochopení uvažování, jednání a úmyslů výše uvedených aktérů. Částečně lze na základě výčtu těchto znaků identifikovat „osamělé vlky“ ve společnosti. Koncept „osamělých vlků“ [10] ve svých úvahách vypracoval německý sociolog Uwe Kemmesies a systematicky přistupuje ke zmapování jejich důvodného jednání.

Prvním bodem uvedeného konceptu je faktor individuální roviny. Na této úrovni je kladen důraz na psychické vlastnosti daného jedince. Během studování řešené problematiky lze do jisté míry konstatovat větší poměr psychických dysfunkcí u „osamělých vlků“ než u teroristů z teroristických organizací. Navzdory tomuto tvrzení bylo u většiny případových studií „osamělých vlků“ prokázáno, že tyto osoby disponují poměrně vysokou inteligencí. Důležitým aspektem je taktéž proces radikalizace osobnosti a sdělení myšlenek konkrétní osoby vnějšímu okolí. Znak radikálního jednání a snahy prosadit své myšlenky daného jedince veřejnosti mohou být prvotními indikátory pro odhalení potencionálních teroristických aktivit v budoucnosti. K procesu radikalizace dochází u „osamělých vlků“ z jejich vlastní iniciativy bez přímého ovlivnění jinými osobami nebo organizacemi [10].

Druhým faktorem je ideologie osobnosti. Při analýze dostupných informací lze deklarovat skutečnost, že „osamělí vlci“ se hlásí k určitým politickým směrům. Jedná se především o ideologické motivy, které inklinují k rasismu, islámu nebo separatismu. Setkat se můžeme i s názory popisující jako důvod jednání „osamělých vlků“ osobní, náboženskou nebo

politickou pomstu. Stejně jako u předchozího bodu, tak i tyto skutečnosti jsou varovnými signály pro možné teroristické útoky [10].

Posledním bodem koncepce je faktor prostředí „osamělého vlka“. Nelze zkoumat pouze současné sociální prostřední dané osoby, ale důležitým aspektem je i prostředí rodiny a proces výchovy. U většiny dosud zadržených pachatelů teroristických činů – „osamělých vlků“ byla zjištěna některá z poruch osobnosti. V úvodu je zmíněna skutečnost o jednání „osamělých vlků“ na vlastní pěst. Navzdory tomuto tvrzení mohou tyto osoby názorově sympatizovat s některými teroristickými organizacemi, ačkoliv nemusí být přímými členy. Tyto sympatie značně posilují postavení, odhodlání a záměry „osamělého vlka“ v jeho budoucím jednání. Osamělí aktéři taktéž svými teroristickými činy často reagují na současné dění v Evropě. Vyjadřují svými činy nesouhlas s aktuální politickou, ekonomickou nebo sociální situací v konkrétní lokalitě [10].

Na základě výše uvedeného konceptu však nelze jednoznačně kategorizovat a sumarizovat problematiku „osamělých vlků“. Každý aktér tohoto typu teroristického útoku je pro svoji osobnost, jednání a důvody specifický.

4. ZNAKY „OSAMĚLÝCH VLKŮ“

Exemplárním příkladem konceptu „osamělého vlka“ je případ norského občana Anderse Breivika a jeho útoku na civilní obyvatelstvo v roce 2011. Před samotným útokem uveřejnil na internet svůj manifest, kde popisuje své záměry, přípravy na útok, ideologii a výběr cílů. Terčem byla tehdejší vládní strana, která byla dle jeho slov zodpovědná za otevřenou multikulturní politiku v Norsku. Záměrem krajně pravicového Breivika bylo potrestat tento politický subjekt a svými činy deklarovat svoje poselství a názory veřejnosti [11].

Breivik je na základě vyšetření soudních znalců inteligentní osoba, u které byla diagnostikována paranoidní schizofrenie. Radikálně se vzdělával samostudiem již od dvanácti let a sám sebe ve svém manifestu označuje za mučedníka. Popisuje své budoucí teroristické činy jako nezbytné pro ochranu společnosti. Prostřednictvím soudního procesu chce šířit svoje myšlenky a přilákat pozornost veřejnosti. Nebyl členem a nehlásil se k žádné ideologické organizaci. Byl osamělým bojovníkem proti islamizaci Evropy a krajní levici. Jeho osobní život byl převážně samotářský, bez přátel a dlouhodobých

vztahů. V dětství a dospívání se o něho starala převážně matka, se kterou měl hluboký vztah. Netrpěl osamělým dětstvím a nezájmem ze strany rodičů, jako u mnoho jiných „osamělých vlků“ [11].

Typické znaky „osamělého vlka“ lze identifikovat na výběru zbraní, charakteru cílů, způsobu naplánování a organizaci útoku. Všechny tyto kroky popisuje ve svém manifestu, který začal psát již několik let před samotným útokem. Jednalo se tedy o dlouhodobě detailně naplánovaný a připravovaný útok. Breivik si během příprav založil farmu na zpracování chemikálií, která mu poskytla důvěryhodné krytí pro výrobu výbušnin [11].

Aktivita generující terorismus, tvoří nejen individuální aspekty osobnosti, ale i určité sféry společenského prostředí. Tyto sféry nejsou přímo ovlivnitelné danými jednotlivci nebo skupinami. Fakticky se jedná o ekonomické, sociální, demografické, politické a bezpečnostní oblasti v dané zemi nebo lokalitě. Příčinami terorismu se zabývá několik odborných publikací, jejichž součástí je i statistické šetření. Výsledkem statistické analýzy je předložení ukazatelů, které indikují potencionální teroristické hrozby v daných oblastech společenského života.

Konkrétní závěry z vybraných publikací:

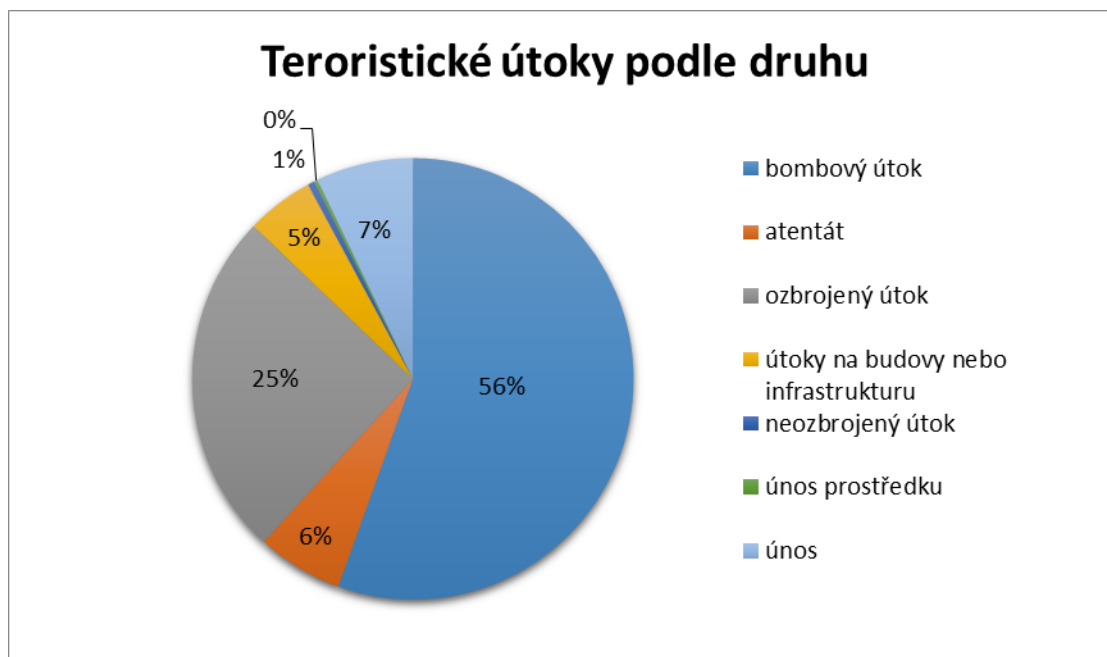
- čím větší ekonomické příležitosti pro jednotlivce, tím nižší je pravděpodobnost být zapojen do teroristických činností [12];
- budoucí ekonomický růst daného státu (dle podmínek modernizační teorie) podporuje teroristické aktivity jejich občanů [12];
- terorismus není zakořeněn v chudých ekonomických podmínkách, jsou vzdělání a mají dobrý ekonomický status, provádějí útoky z politických důvodů [13];
- terorismus je zakořeněn v sociální oblasti společnosti [14];
- velkou roli v teroristických aktivitách hrají mezinárodní vztahy [15];
- světový obchod nemá velký vliv na terorismus [15].

Sociolog Ramon Spaaij ve své publikaci [16] zkoumá typy a formy útoků u „osamělých vlků“. Na základě jeho výzkumu lze deklarovat skutečnost, že nejčastěji používanými zbraněmi jsou ve většině případů střelné zbraně, následně výbušniny a ozbrojené únosy. U amerických „osamělých vlků“ jsou nejrozšířenější střelné zbraně, což je dáno relativně snadnou dostupností v USA. Zcela odlišná situace je identifikována v Evropě, kde „osamělý vlci“ volí formu útoku použití výbušnin [16].

Výběr zbraní od roku 2000 do roku 2015 pro provedení útoku lze vidět na následující tabulce a grafu, který vychází z Globální databáze terorismu [7].

Tabulka 1 Druh teroristického útoku [7]

DRUH TERORISTICKÉHO ÚTOKU	POČET
bombový útok	46 615
atentát	5 288
ozbrojený útok	21 301
útoky na budovy nebo infrastrukturu	4 162
neozbrojený útok	421
únos prostředku	211
únos	5 987

Obrázek 2. Podíl jednotlivých druhů teroristických útoků [7]

Na základě dostupných informací z výše uvedeného výzkumu nebylo zjištěno, že by „osamělí vlci“ měli zájem na získání či použití chemických a biologických zbraní. Dalším významným ukazatelem jsou cíle útoku „osamělých vlků“. Elementárními cíli jsou nejčastěji civilní obyvatelstvo, převážně v prostorech měkkých cílů (viz obrázek 1), dále politici a v neposlední řadě veřejné či soukromé instituce (zdravotnická, náboženská, podnikatelská a bezpečnostní centra) [16].

Útoky ze strany osamělých aktérů představují speciální oblast pro identifikaci, odhalení a eliminaci teroristických činů. Pro bezpečnostní složky a zpravodajské služby se jedná o velmi náročnou, komplexní a složitou činnost, tak aby riziko terorismu bylo redukováno na minimální úroveň.

5. OCHRANA OBYVATELSTVA V PROSTORECH MĚKKÝCH CÍLŮ

Ochranou obyvatelstva se rozumí plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku [17]. Zajištění bezpečnosti obyvatel v prostorech měkkých cílů je však povinností především jejich majitelů a provozovatelů. Jen v málo případech zde hraje roli stát. Důležitou roli mají především soukromé bezpečnostní agentury, které by

měly být schopné zajistit odpovídající bezpečnost zaměstnanců i návštěvníků [8].

Úplná ochrana měkkých cílů před potencionálním útokem je však nemožná. Existuje mnoho způsobů, jak útok odvrátit nebo alespoň zmařit. Jednou z možností, které lze zařadit do tzv. low-cost varianty je metodický rámec. Seznámení osob, které jsou nejvíce ohroženy s problematikou terorismu, zejména hrozbou útoku na daný referenční objekt. Obeznamení osob s metodou detekce podezřelého chování, znaky, které mohou útočníci vykazovat, postupy, které musí dodržovat v případě teroristického útoku, znalost únikových cest apod. je efektivní nejen v případě zmaření potenciálního útoku ale i zmírnění následků, pokud již k útoku dojde [8]. Druhou z možností ochrany daného objektu je technické vybavení. Na základě bezpečnostní analýzy a posouzení bezpečnosti objektu navrhnout opatření ke zvýšení odolnosti objektu. Zpravidla se jedná o kamerové systémy, rentgenové brány, popřípadě turnikety [1].

V případě již vzniklého teroristického útoku je třeba realizovat opatření k ochraně přítomného obyvatelstva. Ve většině případů jde o rychlou evakuaci či ukrytí obyvatelstva. V případě evakuace je důležité být připraven nejen na evakuaci dovnitř, ale i ven. Ne vždy je vhodné se evakuovat ven z budovy, jako v případě požáru. Pokud dojde např. k střelbě před objektem, u vstupní recepcie apod. je

bezpečnější zůstat uvnitř objektu a uzamknout se do příjezdu bezpečnostních složek [1].

Cílem teroristů je zasáhnout co největší počet lidí a útok provést bez varování, výstrahy a anonymně. Důležité je zvyšovat povědomí obyvatelstva o možnosti teroristického útoku.

ZÁVĚR

Terorismus představuje v současné době velkou hrozbu pro celou společnost. Především problematika tzv. „osamělých vlků“ je velmi aktuálním problémem, se kterým se potýká celý svět. Příkladem útoků osamělého vlka je útok nákladním vozem v Nice, vražda kněze v Rouenu, střelba v židovském muzeu v Bruselu, masakr v nočním klubu v Orlandu a mnoho dalších [8].

Cílem všech teroristů je zastrašit a usmrtit co nejvíce lidí, proto si vybírají nejčastěji místa s vysokou koncentrací obyvatelstva a především nízkou úrovní zabezpečení proti jejich vniknutí. Tato místa jsou všeobecně označována jako tzv. měkké cíle. Vzhledem k jejich charakteristice je velmi těžké je zcela zabezpečit. Důležité je uvědomit si, co vše chceme chránit a identifikovat všechny možné

zdroje hrozeb, které by mohly ohrozit chráněná aktiva.

Zajištění bezpečnosti obyvatel v prostorech měkkých cílů je však povinností především jejich majitelů a provozovatelů. Jedním z nejběžněji používaných zabezpečení je kamerový systém. Monitorování oblasti a všech přítomných i nově přichozích lidí může včas zaznamenat chystající se útok, případně pomoci při identifikaci jeho pachatele. Fyzická bezpečnost je další z možných bezpečnostních opatření objektu. Kvalitně vyškolená ostraha je velmi efektivním bezpečnostním nástrojem působícím při odstrašení potenciálních útočníků.

Současná legislativa neupravuje vymezení a charakteristiku měkkých cílů a nejsou vždy odpovídajícím způsobem implementovány opatření k ochraně obyvatelstva při vzniku, v průběhu a po mimořádné události. Kromě fyzického zabezpečení objektu, které slouží především k odhalení a zastavení potenciálního útoku, je nezbytná také ochrana obyvatelstva pokud již k útoku dojde, jejich evakuace/invakuace, nouzové ukrytí, vyrozumění o události atd.

LITERATURA

- [1] KALVACH, Z.: 2016. Základy ochrany měkkých cílů: Metodika. Praha.
- [2] Ochrana měkkých cílů. Ministerstvo vnitra [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-05-22]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ochrana-mekkyh-cilu.aspx>
- [3] ČSN 73 4400 - Prevence kriminality - řízení bezpečnosti při plánování, realizaci a užívání škol a školských zařízení. In: Technické normy [online]. [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <https://www.technickennormy.cz/csn-73-4400-prevence-kriminality-rizeni-bezpecnosti-pri-planovani-realizaci-a-uzivani-skol-a-skolskych-zarizeni/>.
- [4] Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu. Praha, 2016, 129 s. Dostupné z: file:///C:/Users/benovap/Downloads/Terminologicky_slovník_MV-2016.pdf.
- [5] Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.
- [6] Strategie České republiky pro boj proti terorismu: od r. 2013. In: . Praha: Ministerstvo vnitra, 2013.
- [7] Global terrorism database [online]. University of Maryland [cit. 2016-11-28]. Dostupné z: <https://www.start.umd.edu/gtd/>.
- [8] KOTEK, L.: Měkké cíle: proč jsme pro teroristy tak atraktivní? In: Security Outlines [online]. [cit. 2017-04-05]. ISSN 2533-4018. Dostupné z: <http://www.securityoutlines.cz/mekke-cile-proc-jsme-pro-teroristy-tak-atraktivni/>.
- [9] Bezpečnostní informační služba České republiky. Bezpečnostní informační služba České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/clanekb630.html?ArticleID=8>.
- [10] KEMMESIES, U., E.: Terrorismus und Extremismus: der Zukunft auf der Spur : Beiträge zur Entwicklungsdynamik von Terrorismus und Extremismus, Möglichkeiten und Grenzen einer prognostischen Empirie. München: Luchterhand, 2006. ISBN 3472065885.
- [11] Terorismus osamělých vlků – útoky v Oslu. Valka.cz | Homepage [online]. Copyright © ISSN [cit. 09. 03. 2017]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/14654-Terrorismus-osamelych-vlku-utoky-v-Oslu>.
- [12] CARUSO, R., SCHNEIDER, F.: The Socio-Economic determinants of terrorism and political violence in Western Europe. 2010, 17.
- [13] FREYTAG, A., KRUGER, J., MEIERRIEKS, D.: The Origins of Terrorism: Cross-Country Estimates on Socio-Economic Determinants of Terrorism. 2010, 24.
- [14] FREYTAG, A., KRUGER, J., MEIERRIEKS, D., SCHNEIDER, F.: The origins of terrorism: cross-country estimates of socio-economic determinants of terrorism. 2011, 21.
- [15] What causes terrorism? ResearchGate [online]. University of Freiburg, 2011 [cit. 2017-05-22]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/258833074_What_causes_terrorism.
- [16] SPAAIJ, R. F. J. Understanding Lone Wolf terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention. Dordrecht: Springer, c2012. Springer briefs in criminology. ISBN 978-94-007-2980-3.
- [17] Zákon č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.